

N. KÓSA JUDIT
*Örök hűség, kis hibával –
 Lelőhely 3.*
 Városháza Kiadó
 Budapest, 2025

Szelke László

Színes pesti mozaik

N. Kósa Judit újságíró, helytörténész, a Népszava hétvégi kulturális mellékletében, a Szép Szóban az elmúlt közel egy évtizedben megjelent várostörténeti írásai közül negyvenöt nagyszerűen megírt és izgalmas történetet válogatott össze most megjelent, *Örök hűség, kis hibával* című kötetében.

A kiadványt különösen értékessé teszi, hogy nem a már ismerős személyek és helyszínek történetét írja újra, hanem utcáról utcára, házról házra igyekszik feltárni és bemutatni az olvasóközönség számára kevésbé ismert, többnyire terézvárosi, erzsébetvárosi és ferencvárosi emberek és épületek történetét. Ugyanakkor – egy előszó vagy utószó hiánya miatt – a főváros története vagy a tárgyalt korszakok történelme iránt korábban nem érdeklődő kíváncsi és elkötelezett olvasók számára mindenképpen érdemes lehet egy-egy összefoglaló jellegű, a korszak társadalomtörténetének folyamatait bemutató szerző, így Fábri Anna, Saly Noémi, Fónagy Zoltán, Gyáni Gábor, Valuch Tibor munkáinak a megismerése, vagy a *Budapesti Negyed* vaskos példányainak a lapozgatása, hogy a külön-külön tökéletesen megcsiszolt és hibátlanul csillogó mozaikok egyetlen képpé összeállhassanak, és a kötet egészében is működőképessé és kontextualizálhatóvá

váljon. A könyv gazdagon illusztrált, a képanyag összeállítása Horváth László munkáját dicséri, aki az épületekről készített saját fényképei mellett archív felvételek értő és gondos válogatásával is igyekezett a szöveg befogadhatóságát elősegíteni, valamint a helyszíneket a jelenlegi városszövetben is elhelyezhetővé és felismerhetővé tenni. Alább a negyvenöt kerek és színes sztoriból mutatunk be a könyv gazdagságát jól reprezentáló öt érdekfeszítő történetet.

Az Erzsébetvárosban, a „balettmeister házában”, a Hársfa utca 37. szám alatt hosszú évtizedekig balettakadémiát működtetett a ma már alig ismert, ám a 20. század első felében a táncművészetek iránt érdeklődő közönség által rajongott Pallay Anna, az Operaház nyugalmazott primabalerinája, a Zeneművészeti Főiskola tánc-mozgásplasztika tanára. Pallay a legnagyobb sikerét a Bartók Béla komponálta *A fából faragott királyfi* című táncjáték királyfiaként aratta. A korábban egy szakmai bírálóbizottság által játszhatatlannak ítélt darabot – melynek modern zenéje és szokatlan ritmusa eleinte az operaházi táncosokat is meglepte és kétségbeesésbe kergette – Balázs Béla szövegkönyvével Bánffy Miklós, az Operaház intendánsa vitte sikerre, aki a jelmezek rajzolását és a díszletek tervezését is magára vállalta. Bartók, aki három hónapon át minden próbán részt vett, és intenzíven segítette a próbafolyamatot, a premierre hatalmas és gyönyörű virágcsokrot küldetett a művésznőnek, a csokor szalagjára pedig az „Álmaim királyfiának...” szöveget íratta. Pallay Anna 1917-ben a királyfi szerepében örökre beírta magát a magyar színháztörténet nagykönyvébe, de más műfajokban is szívesen kipróbálta magát, még a show-műsorokkal és szórakoztató jelenetekkel híressé és hírhedtté vált Royal Orfeumban is fellépett egy énekes-táncos produkcióban, ahol szintén nagy sikert aratott. Az amerikai és európai színpadokon is fellépő és a közönséget ott is meghódító művésznővel a két háború közötti időszak legszínvonalasabb és legnépszerűbb kulturális magazinjában, a Színházi Életben is sokat foglalkoztak, és rendszeresen hosszabb-rövidebb interjúkat kértek tőle. Halála előtt néhány évvel, 1966-ban a Film Színház Muzsika is megszólaltatta őt, aki Bartók Béla szívét is megdobogtatta, aki háromszor ment férjhez és háromszor vált el, és aki fél évszázadon át balettiskolát vezetett Budapesten.

Ma már talán senki nem tud róla, de a 19. század második felében Seyderhelm Ernő virágüzletet, virágkertészetet és virágkiállítást hozott létre és működtetett a Podmaniczky és a Szondi utca között, az akkoriban javarészt földszintes kunyhókkal és deszkakerítésekkel

benépesült Nyolcszög tér (Oktogon) és az osztrák államvasúti indóház (Nyugati pályaudvar) mögötti rendezetlen területen. Seyderhelm, a magyarországi dísnövénytermesztés jelentős alakja, az első kertészeti egyesület megalapítója az akkoriban még külvárosinak számító gondozatlan területek közvetlen közelében pálmákkal és egzotikus növényekkel teli üvegházakkal, színpompás virágok és elegáns bokrok között vezető kacskaringós sétányokkal, pihenésre csábító hangulatos kerti pavilonokkal várta a kiállításra érkező látogatókat. 1867-ben, a kiegyenlítést követő koronázáskor az ő virágaival díszítették a menet teljes útvonalát és a mai Széchenyi István tér közepén álló koronázási dombot, és tőle rendelte meg Erzsébet királyné a kosszorút Deák Ferenc ravatalára. Budapest gyors és látványos fejlődése, a Csengery, majd a Vörösmarty utca kijelölése miatt azonban a közel tíz holdon elterülő kertészetnek költöznie kellett, először a mai Thököly és Dózsa György út találkozásához közel, majd miután a város ismét „utoléri” a kertészetet, még tovább, a mai kisföldalatti végállomásának környékére, ahol Seyderhelm utolsó vállalkozása, egy húszholdas faiskola és egy nyolcholdas virágkertészet működik majd. A terézvárosi éden helyén néhány évtized alatt utcák jöttek létre és többemeletes bérházakat építettek szédítően gyors ütemben, egyedül az ő hajdanvolt földszintes háza és kertje őrzi a régi Pest emlékét és hangulatát a Csengery utca 65/b címen, ahol manapság a Pótkulcs nevű kultkocsmá várja látogatóit.

Cséry Lajos nevét mind a mai napig sokan ismerik a fővárosi szemétszállításban betöltött fontos szerepe és az azóta is javarészt megoldatlan talajszennyezési problémák miatt. Cséry jogászként végzett, és élénken foglalkoztatták a közéleti kérdések, a szabadságharc bukása és a kiegyezés közötti provizórikus időkben azonban sikeres gazdasági tevékenységet folytatott. Sógorával, Halász Vincével tehenészetet hoztak létre a Városerdő (Városliget) mögötti területen, a Hermina-kápolna mellett, ahol magyar, holland és svájci fajtájú szarvasmarhákat neveltek és kereszteztek igen nagy sikerrel. A mintagazdaságot az 1865. évi országos gazdasági kiállítás alkalmával Ferenc József is meglátogatta és megsemmisítette. A tehenészetnek azonban néhány esztendő múlva a szédületes tempóban épülő és szépülő főváros miatt el kellett költöznie a Városliget közeléből. Cséry 1872-ben megvásárolta a Grassalkovichok egykori pusztaszentlőrinci birtokát, és ott folytatta sikeres vállalkozását. Az informatív és élvezetes leírásokban bővelkedő és ma is sokat hivatkozott várostörténeti

munkájáról (*Utazás Pestről-Budapestre 1843–1907*) is ismert Ágai Adolf (Porzó), a *Borsszem Jankó* szerkesztője nem minden ironia nélkül nevezte el ezek után Cséry új birtokát Teheneumnak. A kiegyezést követően többek között fővárosi tanácsnokként tevékenykedő Cséryt azonban nem a tehenészetéről, hanem sokkal inkább köztisztasági vállalkozásáról ismerjük. A gyors ütemben növekvő Budapesten egyre nagyobb probléma volt a hulladékgazdálkodás, a háztartásokban keletkezett szemetet többnyire az utcára vagy a szomszédos üres telkekre öntötték, vagy feltöltötték vele a közelben található gödröket. A hivatalosan szemétkerakónak kijelölt Soroksári úti szemétközdők az 1890-es évekre teljesen megteltek, így a fővárosnak dönteni és határozni kellett a probléma hosszabb távú megoldásáról. A győztes ajánlatot éppen Cséry Lajos fia, ifj. Cséry Lajos nyújtotta be, és a szavazás eredményeképpen – évi háromszázhetvenczer korona megbízási díjért – elnyerte a budapesti házi és utcai szemet összegyűjtésének, elszállításának, tárolásának és feldolgozásának a jogát. A szerződés értelmében tartálykocsival utcáról utcára járva összegyűjtötték a szemetet, majd a mai József Attila lakótelephez közeli átrakodóállomásra szállították, ahonnan keskeny nyomtávú vonatkocsikon vitték tovább a pestszentlőrinci Cséry-birtokra. A birtokon több mint száz ember dolgozott, válogatta a szemetet, hiszen a fának, a fémnek, az üvegnek vagy a bőrnek is megvolt a felvásárlója. A végül ott maradt szerves anyagot is felhasználták, a szemétközdőhöz közel kialakítottak egy szemétrágya-érlelő telepet, ahonnan nagy tételben és jó áron szállították tovább a szerves trágyát a megrendelőknek, így elvileg az összegyűjtött szemet minden része hasznosult. A jól jövedelmező vállalkozás mégis csődbe ment, elsősorban ifj. Cséry Lajos felelőtlensége és túlságosan offenzív üzletpolitikája miatt. Az ifj. Cséry Reggeli Újság címmel nagy példányszámban megjelenő ingyenes hírlapot adott ki, amelyet a minden házba eljutó szemetesek terjesztettek, amely termékkatalógusként is működött volna, s amelynek segítségével egy, az egész fővárosra kiterjedő házhozszállítási rendszer alapjait szerette volna lerakni. Az üzletüket joggal féltő iparosok és kereskedők végül feljelentették ifj. Cséryt, és a szerződés lejártá után a főváros is inkább saját kezelésbe vette a köztisztasági feladatok ellátását. Nem maradt más Cséryék után, mint a rengeteg szemet, melynek köszönhetően az egykori telep környezetében mind a mai napig szennyezett a talaj.

A 19. század második felében a fővárosban mindenki tudta, hogy ki Kozarek Ferenc, és azt is, hogy mi a foglalkozása. Kozarek Ferenc állami ítélet-végrehajtóként, azaz hóhérként dolgozott a Kerepesi út 30. (ma Rákóczi út 66., a Hársfa és a Szövetség utca között, a Blaha Lujza tér után, a Keleti pályaudvar előtt) szám alatti vesztőhelyen. A nagy belső udvarral rendelkező, ütött-kopott földszintes házban kapott helyet 1872-től az állami fogház. A Nagykörúton túl is terjeszkedő város miatt gyorsan belterületté váló börtön és vesztőhely elköltöztetésére végül egy Kozarek által vezetett botrányos kivégzés után került sor. A korabeli sajtó hosszú hónapokon keresztül, minden részletre kiterjedően, szenzációhajhász módon számolt be Mailáth György országbíró 1883. március 29-én történt brutális meggyilkolásáról (otthonában földre teperték, száját betömtek, kezeit és lábait összekötözték, majd a nyakára tekert kötéllal megfojtották), illetve a vádlottak ellen folytatott nyomozásról és a perről is. Ezek után kevésbé meglepő, hogy a tettesek, Berecz János, Pitély Mihály és Spanga Pál 1884. február 23-án történt kivégzésére is hatalmas tömeg verődött össze a vesztőhely udvarán és a környéken is. A nyilvános kivégzéseket a kiegyezést követően betiltották ugyan, de azokra – mint egy színházi előadásra – továbbra is belépőjegyet lehetett vásárolni. Az alig száz fő befogadására alkalmas vesztőhely környezetében összegyűlt, izgatott és lázongó tömeg java része nem fért be az udvarra, melynek köszönhetően a Kerepesi utat is le kellett zárni. Mindezek után a döntéshozók is belátták, hogy a város egyik legforgalmasabb helyszíne a továbbiakban már semmiképpen sem alkalmas a kivégzések számára, így Kozareknek, aki mindig cilinderben és frakkban végezte a feladatát, a Kerepesi úton ez volt az utolsó „munkája”. Az épületet jóval később nagy nehezen elbontották, de az „elátkozott” üres telek beépítésére soha nem került sor, az 1950-es évektől a metró építő munkások felvonulási területként használták, azonban a felépítmények még évtizedekig ott álltak, és a kétezres években szép reményekkel induló szállodaépítési tervek is meghiúsultak, jelenleg is egy hatalmas vasbeton épülettorzó áll az egykori börtön és vesztőhely telkén.

A méltán a pesti Broadwaynek nevezett terézvárosi Nagymező utcában, a 26. számú épület háromszintes bérházának homlokzatáról több mint egy évszázada a nyomdászat úttörőjének, Johannes Gutenbergnek a domborműve néz le a közeli színházakba, a Sugár úti

(Andrássy úti) kávéházakba igyekvő, vagy csak az ünneplő ruhájukban kíváncsian korzózó pesti polgárookra. A házat 1895-ben építtette Löbl Dávid, a híres nyomdászdinasztia alapítója, a korszak ismert és elismert mesterével, Jungfer Gyulával még művészi igényű kovácsoltvas kaput is készíttetett, amelyen máig kirajzolódnak az építtető nevének finoman és lágyan megmunkált kezdőbetűi. A házban a földszinten, az utcára nyíló üzlethelyiségek mögött volt a sikeresen működő, és ezért az udvar felé is bővülő-terjeszkedő nyomda, a család az első emeletet lakta, a felsőbb szintek lakásait pedig bérlőknek adták ki. Löbl Dávid cégét és üzletét három fia közül Löbl Mór (Löbl Marcel), majd Löbl Marcel fiai, Ödön és Dezső viszik tovább. Papír-nagykereskedést nyitottak, a nyomda pedig ráállt az igényes, bibliofil könyvek készítésére. (Löblék kéziszedőit a nyomdászszakmában városszerte úgy ismerték, hogy még a görög és a héber szöveget is jó minőségben és az ígért határidőre voltak képesek sajtó alá küldeni.) A már említett Löbl Ödön és Löbl Dezső 1935-től könyvkiadásra is vállalkozott, és létrehozták a korszakban rendkívül sikeres sorozatokkal jelentkező Officina Könyvkiadót. A Kétnyelvű Klasszikusok sorozatban ókori latin és görög szerzők műveit jelentették meg, a Képeskönyvek sorozatban főként tudományos-ismeretterjesztő köteteket, az Ars Mundi sorozatban pedig különös gondossággal és igényességgel készült művészeti albumokat adtak ki. A kortárs irodalmat is támogatták, József Attila *Nagyon fáj* című verseskötetét, vagy a Szép Szó folyóiratot nem piaci áron, hanem jóval kedvezményesebben nyomtatták ki, 1944-ben pedig svájci menleveleket készítettek titokban. A kiadót 1949-ben államosították, Ödön és Dezső ezt követően elhagyta az országot.

N. Kósa Judit friss könyvét, és a Lelőhely sorozat két korábbi, még a Népszabadságban megjelent írásokból válogatott, szintén a Városháza Kiadó gondozásában megjelent kötetét is jó szívvel ajánljuk a hajdanvolt, javarészt ma már csak a családi emlékezetben élő pesti emberek, illetve a mind a mai napig álló régi pesti házak által őrzött tárgyi emlékek és történetek iránt érdeklődő olvasók számára. Pesti polgárok, valamint várostörténettel foglalkozó egyetemi hallgatók számára pedig kötelező olvasmány. Várjuk a negyedik kötetet!